

POSUDEK OPONENTA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Syntakticko-sémantická analýza vybraných předložkových skupin (předložka *za* s akuzativem substantiv)

Autorka práce: bc. Klára Chvátalová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jarmila Panevová, DrSc.

Oponent práce: PhDr. Ladislav Janovec, Ph.D.

Diplomová práce bc. Kláry Chvátalové je formálně rozdělena do šesti velkých kapitol, úvodu a závěru. Dále ji tvoří poměrně bohatý seznam literatury a seznamy pramenů, softwaru, obrázků, tabulek a zkratek.

První kapitola je věnována motivaci a rozpracování tématu. Autorka na několika případech formy *za* + *akuzativ* ukazuje mnohost funkcí, které tato forma může vyjadřovat, tj. objekt i různé typy příslovečných určení, z nichž nejsnadněji lze identifikovat některé případy časových adverbialíí. Dále podává přehled toho, jak je problematika zpracována u různých autorů.

Druhá kapitola plynule navazuje na první. Autorka v ní analyzuje zpracovávané téma v nejvýznamnějších českých skladbách. Všimá si chápání termínu *příslovečné určení* a jeho závislosti (včetně málo zmiňované závislosti adverbialia na adverbium), jeho obligatornosti a potenciálnosti pro smysluplnost a gramatičnost věty. Při analýze jednotlivých sémantických typů adverbialíí, která lze formou *za* + *akuzativ* vyjádřit, by bylo asi vhodné uvádět i příklady na zmiňované konkurenční formy a zamyslet se nad možnostmi jejich substituce se studovanou formou. U adverbialíí míry autorka upozorňuje zejména na tři problematické příklady: Kopečného *běžet 10 metrů za vteřinu*, kde správně upozorňuje, že jde v zásadě o časové adverbialie, Lopatkové *vyměnit marky za koruny*, která podle slov Chvátalové není ani u Lopatkové podrobněji komentována, a Šmilauerovy formy *ani za mák* a *pracuje za tři*. První z forem si funkčně konkuruje se zápořem vyjádřeným lexikálně, druhá z forem může být klasifikována podle mého názoru jako vlastní způsob (např. rychle, výkonně, kvalitně): *Jan pracuje za tři. Jan pracuje tak, jak by pracovali tři. Jan pracuje způsobem, jakým by pracovali tři*. I když musím připustit, že vyjádření jakési intenzity či kvantity lze ve výpovědi rovněž pocítovat *Jan pracuje tolik, jako by pracovali tři. Jan pracuje intenzivně, jak by pracovali tři*. Líbí se mi, že autorka jako samostatnou skupinu nástrojových adverbialíí vyčleňuje určení ceny a upozorňuje na mnohoaspektovost jeho sémantické charakteristiky, díky níž bývá typ *za pět korun* řazen do různých příslovečných typů. V kapitole, v níž se

autorka zamýšlí nad možnostmi *za* + *akuzativ* jako součásti verbonominálního predikátu upozorňuje při klasifikaci verbonominálních predikátů, že do nich patří i konstrukce vzniklé elizí části slovesného přísudku (často pasivního přičestí) a jeho objektu, resp. adverbiále (*žula je z křemene, živce a slídy, video je z Německa, ona je ze mlýna, židle je ze dřeva* apod.). Ač se v těchto příkladech odvolává na odbornou literaturu (Grepl – Karlík, dále G+K, 1998), přikláněl bych se spíše za to, aby byly tyto konstrukce ve většině případů považovány za jednoduché predikáty a adverbiálie, domnívám se, že si zachovávají výrazně svůj původní okolnostní význam (původ, materiál, příčina apod.). Sledovaná forma může pochopitelně plnit, jak ukazuje Chvátalová v souladu se sledovanou literaturou, funkci predikativa, atributu a doplňku.

Třetí kapitola je věnována *Pražskému závislostnímu korpusu* (PDT – podle anglické zkratky názvu), který posloužil diplomantce jako zdroj dat. Autorka vysvětluje, co to PDT je a jak jsou v něm údaje (věty) značkovány na rovinách morfologické, analytické a tektogramatické.

Čtvrtá kapitola *Soubor dat* popisuje metodiku výběru, ukládání a třídění dat zpracovávaných v diplomové práci. Pro výběr dat K. Chvátalová využila vyhledávací a zobrazovací program Netgraph. Pro prohlížení se jí ovšem jevilo nejefektivnější kvůli uvolnění paměti kopírovat analyzovaná data do textového editoru Microsoft Word. Získaná data autorka znovu anotovala podle svých potřeb (viz příklady na straně 76-77). Domnívám se, že ve větě 7 lze považovat sledovaný výraz spíše za atribut.

V páté kapitole diplomantka shrnuje výsledky třídění dat podle syntaktických funkcí. Pozitivně hodnotím, že K. Chvátalová explicitně upozorňuje na formy, které jsou bez kontextu polyfunkční (srov. příklad 3, str. 80 – místo a reprezentace), trefné je i upozornění, že jistým způsobem odpovídá více přirozenému jazyku časové adverbiále, na které se běžně ptáme otázkou *po jakou dobu?*, zjišťovat otázkou *během čeho?*. Problémem je ovšem užití pádové formy v otázce – pro výukové účely nelze tuto otázku využít, protože pádové formy tázacích zájmen jsou vyčleněny pro otázky na objekty.

Jasně jedním z přínosů práce je vymezení charakteristik pro klasifikaci příslovečných určení protihodnoty, která do té doby byla hodnocena jinak a nekomplexně (příslovečné určení ceny), nebo pouze zmiňována a nepropracována (např. G+K, 1998). Chvátalová vymezuje několik vlastností, jak tento typ adverbiálií vymezit, staví se proti označení příslovečné určení odplaty (implikuje kauzálnost – a podle mého názoru má i výrazně negativní konotace). Dalším trefným postřehem je vymezení příslovečného určení přípustky-ústupku a jeho vlastností (vyjadřováno vesměs pomocí fráze *za (cenu) + akuzativ*), jde o typy

jako *uvolnit někoho za cenu faulu, přežít za cenu amputace nohy* apod.). Problematické vidím stejně jako autorka vymezení adverbálních určení zřetele (str. 106). Autorka upozorňuje na nejednotnost a výraznou kvantitativní omezenost sledované skupiny, což brání popisu a vymezení jejich vlastností. Uvedené příklady podle mého názoru mají bez širšího kontextu možnost různého větněčlenského chápání.

V šesté kapitole diplomantka uvádí kritéria, podle nichž lze automaticky klasifikovat spojení *za + akuzativ* ve funkci adverbálního určení, provádí statistické výsledky provedených pokusů a hodnocení příkladů.

Z hlediska formálního se objevuje v práci několik chyb a stylizačních nedostatků, jednou diplomantka nevhodně určila slovní druh. Tyto nepřesnosti nejsou ale kvalitě práce na škodu.

Diplomová práce splňuje požadavky kladené na diplomovou práci. Práci proto doporučuji k obhajobě a navrhuji klasifikaci: *rybné*

U obhajoby předpokládám, že diplomantka vyjasní nepřesnosti, případně vysvětlí své názory, kde se rozcházíme v chápání jednotky (viz text posudku).

Rovněž mě zajímá, jak bude z hlediska funkce klasifikovat výrazy *za prvé, za druhé*, pokud říká, že „na analytické rovině PDF je jí [předložkové skupině] v různých případech přidělováno několik syntaktických funkcí, včetně funkce ADV. Mezi příslovečná určení bychom ji však neřadili.“ (s. 108)

Byl bych rád, kdyby diplomantka ukázala, kde selhávala jí navržená kritéria při automatickém určování adverbálií, a pokusila se vysvětlit proč.

V Praze 3. 5. 2006

PhDr. Ladislav Janoyéc, Ph.D.